Marička Šolar—Merjasec
višja medicinska sestra
Zavod SRS za zdravstveno varstvo

Medicinska sestra-sodelavka pri izvajanju programa za „načrtovanje družine"

Osnovna pravica staršev je, da sami odločajo o številu otrok in da sami določajo časovno zaporedje njihovih rojstev. — U Tant

Gibanje za načrtovanje družine, značilno za ves sodobni svet, se je začelo pri nas že pred dobrimi 15 leti. Že takoj na začetku so prvi pobudniki tega gibanja poudarjali, da se je mogoče uspešno boriti proti splavu — tej epidemiji našega stoletja — s svojevrstnimi protiepidemskimi ukrepi, tj. z uveljavljanjem in utrjevanjem sodobnih metod za preprečevanje neželene nosečnosti. Zato je razumljivo, da so bili prvi klici za boj proti splavu naslovljeni tudi na medicinske sestre, zlasti na patronažne sestre, saj so prav te v najtesnejšem stiku s starši, z nosečnicami in mladino.

Tako že leta 1955 v reviji »Medicinska sestra na terenu« zasledimo izčrpno razlago o načrtovanju družine izpod peresa prof. dr. Franceta Novaka. Še isto leto je v učni program podiplomskih tečajev za medicinske sestre, ki delajo v patronaži (organizator: Centralni higienski zavod — odsek za zaščito matere in otroka), vnesena tudi tematika o prevenciji splava. V tej tematiki so bila zajeta vsa družbeno idejna načela, rezultati kliničnih raziskav o učinkovitosti in neoporečnosti kontracepcijskih sredstev. Učna baza za praktično pridobivanje znanja o kontracepciji in spolni higieni za medicinske sestre, babice in zdravnike je prav leta 1955 postal Centralni ginekološki dispanzer pod vodstvom prim. dr. Bogdana Tekavčiča, ki je ustanovil in vodil prvo posvetovalnico za kontracepcijo in spolno higieno.

Po letu 1958 je predmet prevencija splava vključen v učne programe šol za medicinske sestre. Seveda pa vse to še ni dovolj za uspešno delo pri načrtovanju družine, kajti v to delo so bili zajeti izključno le strokovni kadri. Da bi se humane metode za načrtovanje družine razširile, pa je bilo treba še veliko več. Zato so se v letih 1958 do 1961 po teritorialnih območjih vršila številna posvetovanja o sodobnem načrtovanju družine, in to za družbene organizacije, ki so pomemben vektor za spreminjanje in utrjevanje navad, zlasti pa uspešen propagator za najširše ljudske množice. Te družbene organizacije pa so pritegnile k delu tudi številne medicinske sestre iz najbolj oddaljenih krajev.

Za začetek še uspešnejšega dela v načrtovanju družine pa štejemo leto 1958, ko so družbeni in strokovni delavci na znanem beograjskem posvetovanju povezali

vsa prizadevanja celotne družbe na tem področju z naslednjim načelom: »Vprašanje splava kot socialno medicinsko zlo je mogoče rešiti edinole v dobro organizirani službi za preprečevanje nezaželenega spočetja ter v spolni vzgoji kot sestavnem delu vzgoje, ki mora temeljiti na spoštovanju človekove osebnosti.

O tem in v zvezi z zadevnimi nalogami medicinskih sester je tedaj v štirih letnikih »Medicinske sestre na terenu« izšlo 16 samostojnih člankov in 13 informacij s področja načrtovanja družine. V marsičem še danes aktualen je članek Cite Boletove »Tudi v kontracepciji je zdravstveno varstvo matere in otroka« (št. 3-58).

Leta 1958 je bila ustanovljena tudi republiška komisija za kontracepcijo pod vodstvom prof. dr. Novaka in doc. dr. Šegedinove. Komisija je uspešno delovala vse dotlej, dokler niso nalog iz načrtovanja družine v svoje delovne programe sprejele službe socialnega in zdravstvenega varstva, zlasti pa Zavod SRS za zdravstveno varstvo — enota za zdravstveno varstvo žena in otrok pod vodstvom dr. Stanke Simoneti.

Leta 1961 je bil ustanovljen koordinacijski odbor za načrtovanje družine pri konferenci za družbeno aktivnost žensk. To je razumljivo, če imamo pred očmi emancipacijo žene kot osebnosti za harmonične odnose v družini z zaželenimi otroki.

Še isto leto je tudi Zveza društev medicinskih sester Slovenije sprejela v svoj delovni program načrtno izpopolnjevanje in usmerjanje svojih članic glede načrtovanja družine, zlasti še sester, ki so delale v patronažni službi, v dispanzerjih za žene in v komisijah za dovolitev splava. Zato je Zveza leta 1964 ogranizirala dvodnevne seminarje, katerih se je udeležilo nad 80 slušateljic. Na seminarjih so obravnavali problematiko splava v luči družbenega razvoja, razvoj družine, naloge socialnega delavca in vlogo patronažne službe v sistemu dela komisij za dovolitev splava, metode dela in pomen komisij za dovolitev splava, kontracepcijska sredstva in metode v preteklosti in danes. Vse to gradivo, ki obsega tudi razprave o posameznih temah, je nato v posebni publikaciji izdala Zveza društev medicinskih sester Slovenije.

Pri nadaljnji realizaciji podiplomskega izobraževanja vseh kadrov, zlasti glede najsodobnejših spoznanj o novih sredstvih in o spolni vzgoji je leta 1967 pomembno funkcijo dobil nanovo ustanovljeni Inštitut za načrtovanje družine, pod vodstvom dr. Lidije Andolšek. Prav v tem inštitutu imajo poleg drugih kadrov tudi medicinske sestre še danes možnost, da se seznanjajo z najsodobnejšimi metodami in sredstvi kontracepcije, s problematiko reprodukcije in pa z osnovami metodike raziskovalnega dela na tem področju.

O stališčih do načrtovanja družine je leta 1967 razpravljala Organizacija združenih narodov s poudarkom na elementarni potrebi današnjega sveta. Pravico staršev, da odločajo o številu in časovnih zaporedjih rojstev svojih otrok, so razglasili za peto osnovno pravico človeka. Dotlej so veljale za osnovne človekove pravice po deklaraciji OZN iz leta 1948: svoboda govora, verovanja, osvoboditev strahu in bede.

To peto človekovo pravico do zadevne svobode je sprejela za svoje geslo Mednarodna federacija za načrtovanje starševstva (IPPF), medtem ko Svetovna zdravstvena organizacija označuje načrtovanje družine ter zaščito žene in otroka za dve strani istega kovanca, ker oba vodita k skupnemu cilju: k znižanju umrljivosti otrok ter boljšemu zdravju njih in njihovih mater.

Z namenom, da bi utrdili ta stališča, ki naj dobe svoj izraz v nadaljnjih pravnih določilih, je bila v Zvezni skupščini 25. aprila 1969 sprejeta resolucija o načrtovanju družine. Vsaka republika in avtonomna pokrajina pa je dolžna pripraviti podrobnejši delovni program, ki bo ustrezal njenim specifičnim razmeram (demografskemu gibanju, načinu življenja in stopnji razvoja).

Na tej osnovi sta konferenca za družbeno aktivnost žensk in koordinacijski odbor za načrtovanje družine Slovenije dne 12. maja 1969 razpravljal o doseženih rezultatih in nadaljnjih nalogah v SR Sloveniji. Sprejela sta tudi ustrezne sklepe, ki naj nam bodo vodilo za delovni program, po katerem se bomo ravnali v naših nadaljnjih prizadevanjih. Razpravljalo se je tudi o vseh problemih, ki zavirajo hitrejši napredek v sodobnem načrtovanju družine. Tako je bila med drugim močno poudarjena tudi potreba po izboljšanju pogojev patronažne službe, ki je izredno pomembna dejavnost pri načrtovanju družine.

Še posebej je bila naglašena tudi že znana ugotovitev, da ima vsaka novost, zlasti takšna, ki sodi v intimno sfero človeka, opraviti z neštetimi ovirami, ne samo materialne, temveč zlasti še subjektivne narave.

Vsekakor naj torej o spočetju otrok svobodno odloča posameznik sam. Staršem in naši družbi v celoti pomenijo otroci največje bogastvo in treba je storiti zanje vse, da bodo živeli in rastli v sreči in zdravju. Prav zato je naloga vseh medicinskih sester, da še bolj kakor doslej nadaljujejo in utrjujejo začeto delo na tem področju.

Seveda pa načrtovanja družine ne smemo istovetiti s kontracepcijo. To je le tehnološki del tega kompleksnega vprašanja. Bistvo sega veliko globlje v subtilno področje človekove osebnosti, v njegovo vzgojenost, preudarnost, zrelost in odgovornost. Oblikovanje teh človekovih vrlin pa je dolgotrajen proces, ki zahteva prizadevno in načrtno delo vseh družbenih dejavnikov, zlasti pa zadevnih strokovnih kadrov.

Ko že rečeno, gre pri načrtovanju družine za zelo intimne človekove probleme in je tu potrebno dolgotrajno sistematično delo. Zato so prav zdravstveni delavci tisti, ki lahko poleg drugih činiteljev uspešno delujejo na tem področju, kar še posebno velja za medicinske sestre. Saj imajo prav te največ možnosti za resnično sproščene, zaupljive in dolgotrajne kontakte s svojimi varovanci, bodisi v individualnih razgovorih ali pa v sistematičnem izvajanju spolne vzgoje po principih sodobne metodike. Seveda se mora medicinska sestra z vsem tem temeljito seznaniti tudi sama in biti dobro poučena o tematiki v zvezi z načrtovanjem družine. Vrh tega pa mora o vsem tem biti trdno prepričana tudi sama osebno. Vsekakor ji bodo pri tem v oporo načela, ki temeljijo na spoštovanju človekove osebnosti, in pa znanstveni dosežki sodobne medicine.

»Ročna zaposlitev pomeni razvedrilo, relaksacijo. Če bolniku ne damo prilike za ročno dejavnost, se povečuje razdražljivost, ki jo opažamo pri mnogih bolnikih... Nekoliko pletenja, pisanja ali nekoliko čiščenja bi pomenilo prav dobro relaksacijo za bolnika, ki to delo lahko opravlja. Branje, čeprav edino, kar lahko počne, bolnika ne pomiri toliko.«

Iz »Belež k o negi«
Florence Nightingale